

"Trollkarlar".

När jag var barn, bodde jag många år tillsammans med en av senare tiders styvaste trollkarl, Klockans Ola. Jag satt och lyssnade med spänd uppmärksamhet på de mest vidunderliga, övernaturliga historier han dukade upp för oss under de långa vinterkällarna. Dock var det icke så mycket sig själv han talade om och sina egna tricks utan fastmer några kolleger, som han blygsamt erkände som betydligt "överlägsna" i de magiska mysterierna. Bland dessa kolleger var utan jämförelse Johan Orre den allra svåraste. När gubben började berätta om "Orra Johan", blev han liksom förklarad; han talade med den största andakt och hänförelse och saknade icke heller andäktiga åhörare.

Vem var då denne Orra Johan? Han var bonddräng, tjänade hos Sven Svensson i Gäddviksås i Tingsås socken,

var aktad och omtyckt av alla, icke minst av sitt husbondfolk, som en duglig arbetare samt glad och munter i sitt umgänge. Nu visste ju alla, att han givit sig djävulen i våld, men det var ju privatsak. Vad hade andra med det att göra, men kyrkväktaren hade funnit ett dokument av följande lydelse:

Gäddviksås den 24 december 1852.

Jag Johan Orre lovar härmed att efter 25 år
från denna dag tillhöra djävulen
med tand och tunga,
lever och lunga,
hjärna och hjärta
men tag mig utan smärta
och stå mig bi intill denna dag
efter min egen önskan och behag.

Som ovan Johan Orre.

Detta dokument var skrivet med blod och instucket i nyckelhålet i Tingsås kyrkodörr.

När Sven Svensson var på bröllop. - "Nu blir du väl hemma, Johan, och ser efter att oxarna ej bryta sig in i gårdet eller göra någon ohägnad, men vi är borta?" - "Nej", svarade Johan, "jag skall till Kornalycke på dragning, jag har redan köpt nummer." - "Det var

ledsamt", suckade Svensson, "då förstör oxarna den vackra grödan, medan vi är borta!" - "Åh nej! Jag får väl vakta dem då, medan ni är borta", tröstade Johan. När bonden var körd, gick drängen bort till oxahagen, gick en rund omkring oxarna, därpå gick han hem, klädde sig och gick till Kornalycke och kom inte hem förrän dagen därpå. - "Nå, hur har du vaktat oxarna, Johan. Du har ju också varit borta", sade Svensson, när Johan kom hem. "Ha de gjort någon skada?" frågade Johan tillbaka. "Nej, inte vad jag nu vet", medgav bonden.

När bonden först på tredje dagen gick till hagen för att se till sina oxar, fann han dem på en liten cirkelrund plan, där jorden var totalt blottad på all vegetation. Bonden sökte förgäves mota bort dem från sitt inskränkta område, cirkeln var för dem omöjlig att överskrida. Då förstod bonden, hur hans dräng vaktade oxar. "Men du Johan, var vänlig släpp oxarna lösa", sade bonden, då han kom hem. "De gå på en liten rundel i hagen och svälta och törsta, och jag kan inte få dem därifrån." - "Tror nog det", sade Johan. "Men", sade bonden, "du kan ju gå längs åt alla rågångar på gården och sätta lika god vakt, så behöva vi ju ej dyrbara gärdsgårdar." - "Nej tack", sade Johan, "det blir för dyrt i längden."

Jakten. - En vacker höstmorgon kom Klockar Ola för att hälsa på sin gode vän och kamrat, Johan Orre. "Det var ett härligt väder idag", sade Johan. "Vill du gå med åt skogen på jakt, Ola?" - "Ja, det vore nog skönt, men vi ha ju ingen hund, som driver. Därför är det ju föga utsikter att få se något att skjuta." - "Vi kan nog få den, som driver, om det behövs", sade Johan. "Gå hem efter din bössa, medan jag gör mig i ordning, men skynda på. Jag riktigt längtar ut i den friska, härliga naturen."

När Ola kom tillbaka, stod Johan färdig med väskan på ryggen och bössan i handen. "Varåt skall vi ställa kossan", frågade Ola. - "Vi går åt Loberget. Där har vi den härligaste utsikten". - "Vi skall ju söka villebråd idag, inte bara sköna utsikter", genmälte Ola. - "En jägare, som inte är naturvän, är ett oting, som jag har svårt att fatta. I ekonomiskt avseende är ju jakten här på trakten det simplaste yrke en människa kan slösa sin tid på, men å andra sidan är den som nöje och förströelse den lärrikaste skola, som står mänskligheten till buds, blott man gnuggar ögonen, så att man ser, vad som finns att se, och gnider geniknölarna, så man förstår en smula av det, som händer. Ingen teater i världen kan uppvisa så storslagna scenerier, så häpnadsväckande underverk och så skiftande företeelser som just den fria, obundna naturen."

Nu vore de framme vid Lobergets högsta krön. "Här slår vi oss ner och ser till, vad som finns i väskan", sade Johan. "Här har vi ett bord, som inte gärna ramlar, och här var sin stol, som inte sviktar för våra otympliga kroppshyddor." Och så breddade han en servett på den stora släta stenen. Så satte de sig ned på de två mindre stenarna, som lågo vid sidan, och Johan tog fram smörgåsar och sin jaktflaska, och så fortsatte Johan sina avbrutna filosofiska betraktelser: "Ja, ser du Ola, här känner vi oss som voro vi raktigt hemma och icke alls som främlingar och gäster. Här äro vi ett med naturen. Här känner vi liksom den, en smula av tillvarelsens ljuva fröjd. Ja, här på denna vackra kulle när oss knappast jordens sorger och bekymmer. Här känna vi oss manade att ur hjärtats djup hembära en tacksägelse åt det milda öde, som förunnat oss att här leva, röras och hava vår varselse." - "Men du Johan! Du hade nog passat bättre till präst än till bonddräng", skämtade Ola. - "Visst inte, möjligen som läkare eller lärare", genmålte Johan. - "Läkare säger du. Känner du något om medicinen?" - "Ja, åtminstone en sjukdom vet jag ett radikalmedel mot." - "Vad heter den sjukdomen?" frågade Ola. - "Vi kalla den i dagligt tal dum högfärd och mot den finns intet säkrare botemedel än en smula kännedom om naturen, som omger oss. Därigenom finner hon snart sin egen obetydlighet och sin begrän-

sade förmåga gent emot den övriga skapelsen." Just nu kom en ståtlig trollslända och slog sig helt ogenerat ned på den solbelysta sidan av deras massiva matbord. "Se där", sade Johan, "kommer en jägare och vill bli med i vårt lag." Vipps, nu for sländan som en avskjuten pil högt upp i luften, gjorde helt om och satte sig precis på samma plats på stenen. "Du kom som efterskickad", sade Johan till sländan. "Där har jag ett levande bevis på vad jag nyss sade. Jämför denna sländas viga rörelser i luften med vårt oviga famlande bland stenarna, jämför hennes jaktmetoder mot våra. Hon behöver inga konstgjorda vapen. Hon kan med sina tusentals ögon se sitt byte på långt avstånd, och nästa sekund befinner det sig i hennes matsmaltningsapparat. Vilken sparsamhet med kökspersonal och vapenfabriker. - Ser du. Där kommer en liten myra släpande med en lång dagmask. Betrakta det lilla djuret. Hennes börda överstiger nog hennes egen vikt 50 eller hundrafalt. Låt världens starkaste atlet få en börda på en 3 å 4 tusen kilo att släpa fram på oländig mark, bland trädstammar, stenkummel och branta berghällar. Vid dylika jämförelser kan man endast hänle åt de dumhögfärdiga människornas självtagna utmärkelser, såsom naturens herrar, skapelsens krona o.s.v. , då de snarare böde hänföras till skapelsens klumpigare hastverk." -

Ola, som hittills endast varit en intresserad

Åhörare ansåg nu tiden inne för en kraftig protest. "Men du Johan, tror du änte dina jämförelser äro en smula ensidiga. Det är icke den fysiska kraften, som höjer människan över den övriga skapelsen, utan fastmer det genomträngande förståndet, och den överlägsna intelligensen. Du erkänner väl, att inga andra varelser kunna i dessa avseenden tävla med skapelsen krona?" - "Det erkänner jag visst inte, men jag vill heller icke förneka det, men problemet är så invecklat, att jag ej anser mig mäktig lösa det. Dock förefaller det mig, som om varje släkte och varje enskild individ fått en begränsad andel av dessa gåvor beroende på dess olika behov. Att dessa gåvor icke alltid blivit så frikostigt tilldelade just vårt släkte, visar mer än tydligt de många sorger och bekymmer, som kommit oss att nämna vår härliga planet med vedernamnet Jämmerdal. Vad menas med bekymmer? Helt enkelt oförmåga för tanke och förstånd att lotsa oss förbi alla de obehagliga situationer, som möta oss i livet. När människan hunnit så långt i utveckling, att hennes förstånd fullt motsvarar hennes levnadsbehov, då finns inga sorger mer." - "Eja voro vi där", ropade Ola. "Men jag tror du glömt bort, att vi gått ut för att jaga. Nu är det snart kväll, och vi har icke lossat skott varken Du eller jag", påminde Ola. - "Nej, jag har ännu ej laddat min bössa en gång", genmälde Johan, "men du minns väl den store Napo-

leons valspråk?" - "Nej, hur lyder det?" - "Hela världen kommer till den, som har ro att vänta", citerade Johan. "För resten måste vi först tömma väskan för att få plats med bytet. Nu är det gjort, och nu börja vi jakten. Är du beredd?" - "Ja, jag laddade hemma, innan jag gick", sade Ola. "Då ställer jag mig vid busken här och laddar, medan du passar på." Just när Johan proppade hagelförladdningen i pipan, small skottet för Ola. "Vad sköt du på?" frågade Johan. "En stor tjäder, som var nog oförsiktig att slå sig ner mitt för näsan på mig där i den grantoppen." - "Ja, du är ett odjur, Ola", sade Johan, "nu får du ställa dig här och ladda, så får jag försöka min lycka." - Ola hann knappast bakom busken, då skottet small. "Sköt du i våda?" frågade Ola. "Ja, nog var det vådligt för den här jaktkamraten", sade Johan, och hyvade upp en stor präktig räv. "Ja, du är ett odjur, Johan", sade Ola. - Nu stodo båda två och skulle ladda sina mönningsladdare, då en orre kom susande över dem. "Skjut", skrek Johan. "Jag har ju inte skott i bössan". - "Inte jag heller, men ändå", sade Johan och lyfte sin bössa till kinden och skrek: "Stopp där", och orren föll livlös ned.

Johan Orre kryper genom timmerstocken.- En söndagseftermiddag stod en hel hop av byns ungdom på Sven Svenssons gårdsplan och betraktade de väldigt stora sågstockar, drängen kört fram ur sko-

gen. "Nå pojkar, vågar Ni hålla vad, att jag skall krypa genom den här stocken utan att på något sätt skada den?" frågade Johan. "Orimligt", ropade de Flesta, "men", sade Klockar Ola, "vi salar väl ihop en femma, ty det kan det vara värt att få se ett sådant underverk." När Ola samlat ihop femman, lade han slantarna på en sten och sade högtidligt: "Ja, om du kryper in i rotändan där och kommer så ut i lilländan här, så väntar här din belöning." - "Antages", sade Johan och slängde sin kavaj och började rota sig in i den massiva granstocken. "Undras, om ej den breda skuldran vållar svårigheter", tyckte en av åskådarena. Men icke blott skuldran utan hela kroppen försvann så småningom, och endast litet brak inne i stocken tillkännagav, att någon rörde sig därinne. Just som man väntade, att få se huvudet sticka ut ur stockens lillända, kom pigan Hedda ut ur ladugården. Hon hade ej varit med vid vadhållningen. Därför var också hennes ögon oförvillade. "Vad står Ni här och gapar efter?" frågade Hedda, då hon gick förbi. "Johan kryper genom stocken där", svarade man. - "Jo, gör han vackert", sade Hedda, "han kryper ju ovanpå, ser Ni väl." - "Nej, det ser vi icke. Men se, där sticker han ut huvudet." Ja, nu kom Johan oskadd och triumferande fram ur den trånga passagen, gick till stenen och strök till sig slantarna. "Men", sade någon, "pigan säger, att du kröp ovanpå stocken." - "Jag hörde det", sade Johan,

"men det skall hon nog få betalt för. Kom in nu pojkar, jag har visst lite på flaskan, jag vill bjuda en sup", sade Johan. Då Johan slog upp i glaset, såg han genom fönstret, att pigan gick ut i ladugården igen. Medan Johan satt och pratade med pojkarna, hade han hela tiden ögonen mot ladugården. Nu kom pigan ut. Johan såg ut genom fönstret och skrattade. "Vad ser du på, frågade kamraterna och sågo alla ut åt gården. Jo, där kom Hedda och lyfte på kjolarna och skrek: "Hu, hu!" Ju närmare hon kom, ju högre lyfte hon på kläderna och dessvärre skrek hon: "Hjälp, hjälp! Jag drunknar!" Fru Svensson kom ut förfärad. "Vad tar åt dig, människa?" - "Åh, jag håller ju på att drunkna", jämrade sig pigan. "Drunkna här på torra backen. Är du alldeles tokig?" - "Nu är du stygg, Johan", sade Ola. "Ja, hon bör veta att hålla mun en annan gång", svarade Johan. Pigan berättade sedan för sin matmor, att hon tyckte vattnet steg högre och högre och till sist hotade gå över huvudet. "Det är ju ingen skada skedd", tyckte Johan.

När Sven Svensson brände rössel. - Den tid denna berättelsen åsyftar, voro skogarna här i landet icke så högt i värde som i våra dagar. Endast de allra största, vackraste träden användes till bräder och plank, som vanligen sågades för hand, emedan ännu de enklaste sågverk voro mycket sällsynta. Den övriga skogen brände man, s.k. svedjeland. Men røjde ned alltsammans, stort och

smått, lät det ligga ett år för att torka. Sedan passade man på vid den starkaste försommartorkan och satte eld på det hela. Ju mer elden kunde förtära, såväl träd som humosjord(? se originalmanus.!), desto bättre. Vad elden lämnade av de största träden, användes dels för att inhägna brånen, dels som ved till den stora öppna spishällen, som fick tjänstgöra icke blott som värmeapparat utan också som den enda belysning husets alla medlemmar måste nöja sig med. - När man så röjt brånen, hackade man ner potatis här och var emellan stenarna, och på hösten, när man fått upp potatisen, sådde man råg, som man krefsade ner med trädgrenar eller krattor. På detta sätt fick bonden ofta mer säd och potatis på sitt svedjeland än på de små åkerlapparna, men så var det också högst riskabelt att sätta eld på dessa väldiga bål i den allra torraste årstiden. Nu hade också Sven Svensson en rössel på flera tunnland färdig att brännas. Det hade varit stark torka en längre tid, så marken luktade svedd. På västra och södra sidan om rösslen var stor skog, men på norra sidan hade man sjön Mien. Nu var just den behagliga tiden: den svaga vinden var riktad mot sjön, så nog kunde man rädda storskogen. Solen gick ner strålande klar, då Sven Svensson med sju man med sig befallde, att man skulle tända på längs åt sjösidan, ty elden måste gå i motvind. Annars gick den för fort, så att den lämnade för mycket. När man

burit fram såar och hinkar med vatten, ställde man sig avvaktande att betrakta det storslagna skådespelet: elden arbetade sig girigt fram mot vinden, lämnande den svarta jorden och några rykande trädstammar efter sig. Allt gick efter önskan. Snart var halva rösslen bränd. Då såg man en molnvägg vid norra horisonten, och nu vände sig röken och den fräsande elden rakt åt motsatt håll. Männen sågo häpna på varandra, nu kom en vinande stormil, som på en gång förändrade den pittoreska tavlan till en fruktansvärd situation. Sjön, som nyss låg lugn och fridfull som en spegel, vräkte brusande vågor mot stranden, och elden rusade med fruktansvärd hastighet mot storskogen. Alla skyndade till sina vattenhinkar. "Ja, om stormen fortfar, skulle icke ett helt regemente kunna rädda storskogen", sade Karl i Grönadal. "Nej, det inser jag nog", sade Svensson. - "Hör du Johan", sade bonden till sin dräng, "du, som alltid brukar finna råd, säg oss nu, vad vi böra göra." - "Ja", sade Johan, "det bästa jag förstår är, att Ni går hem efter en korg god mat och ett stop brännvin, så får jag svara för elden så länge." - "Är det ditt allvar", frågade bonden ängsligt. - "Ja, Ni ser ju, hur modfällda karlarna äro. De behöva något att trösta sig med."

När bonden gick mot hemmet, gick Johan ner till sjöstranden vid västra sidan om rösslen, gick runt om,

tills han kom till sjön på östra sidan. Sedan kom han fram till de andra, som andfådda buro vatten och stänkte framför elden. "Kom nu gossar, slå vi oss ner här på tuvan, tills husbonden kommer med mat och brännvin. Ert arbete är ändock ingenting värt. Ni ser ju, hur mycket livligare det brinner, just där ni slänger vatten."

När bonden kom hem och berättade för gumman, hur saken stod till, sade hon helt lugnt: "Jag tror du kan lita på Johan." Så gick bonden med sin korg och stopaflaska ner till sitt folk, som satt helt makligt på en tuva och såg på den sprakande elden, som på flera ställen redan nått skogsgränsen. "Ser ni icke", ropade bonden på långt avstånd, "där har ju elden gått över, där är den inne i skogen. Skynda er!" Johan sade helt vårdslöst: "Jag trodde inte husbonden var rädd om de där törnbuskarna, därför svängde jag omkring även de. Men vad har Ni i korgen", skämtade Johan.

En bekväm jakt. - "Skjut något vilt till lördakväll, Johan. Jag väntar något främrat. Det är min födelsedag, förstår du." Det var Stenfäldt i Källeholt, som framställde denna önskan. "Det kan jag lova", sade Johan.

Nästa fredag sände Stenfäldt sin dräng för att hämta det vilda. "Nå Johan, har du skjutit något vilt till

Stenfäldt." - "Nej, det var så sant. Där skulle ju bli gille. Det har jag alldeles glömt", sade Johan, "men kom in och sitt ner, medan jag laddar min bössa." - "Du menar väl inte, att jag har tid att sitta och vänta, medan du går åt skogen och jagar?" frågade drängen. - "Inte det precis, men sitt ner", uppmanade Johan.

När Johan laddat sin bössa, öppnade han fönstret, satte sig vid bordet och såg med slö, likgiltig blick ut åt gården. Drängen betraktade tyst den andres komiska beteende, men till sist utbrast han otåligt; "Vad tänker du på, Johan?" - "Att hela ~~XXIX~~ världen kommer till den, som har ro att vänta", svarade Johan lugnt. Ännu en god stund sutto båda tysta. Förskräckt for drängen upp vid en dundrande skräll från Johans muskedunder. "Vad tar du dig till, som skjuter inne i huset, så fönsterrutorna kunna ramla ut. Är du rent vriden?" frågade drängen förfärad. "Kom så få vi se", sade Johan. Då de kommo ut på gården, låg där en stor råbock och vätrade sig i blod. "Tag den där till Stenfäldt och hälsa att jag kommer i morgon kväll för att smaka på den", sade Johan.